

14. *Письменники* Західної України 30–50-х років XIX ст. / Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький, Микола Устиянович, Антін Могилянський, Іван Гушалеви́ч, Олександр Духнович; упорядкув., підготовка текстів, біоґр. довідки, приміт. І. І. Пільгука, М. Г. Чорнопиского. – К.: Дніпро, 1965. – 652 с.
15. *Сулима М.* Книжниця у семи розділах: літературно-критичні статті й дослідження. – К.: Фенікс, 2006. – 424 с.
16. *Сулима М.* Про версифікаційні особливості книжної україномовної поезії середини XVII ст. // *Українська поезія. Середина XVII ст.* / Упоряд. В. І. Кречетень, М. М. Сулима. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 24–28.
17. *Сулима М.* Сапфічний вірш або строфа у слов'янській поезії XVI – XVIII ст. // *Українська література XVI–XVIII ст. та інші слов'янські літератури* / Відп. ред. О. В. Мишанич. – К.: Наук. думка, 1984. – С. 223–231.
18. *Сулима М.* Українське віршування кінця XVI – початку XVII ст. – К.: Наук. думка, 1985. – 148 с.
19. *Ушкалов Л.* Есеї про українське бароко. – К.: Факт, 2006. – 284 с. – (Серія “Висока полиця”).
20. *Чижевський Д.* Історія української літератури / Передм. М. Наєнка. – К.: Вид. центр “Академія”, 2003. – 568 с. – (Серія “Альма-матер”).
21. *Чижевський Д.* Порівняльна історія слов'янських літератур: У 2 кн. / Пер. з нім. О. Костюк, М. Ігнатенка; наук. проект, передм. М. Наєнка. – К.: Вид. центр “Академія”, 2005. – 288 с. – (Серія “Альма-матер”).
22. *Чижевський Д.* Український літературний барок: Нариси / Підготовка тексту, мовна редакція Л. Ушкалова; вступ. стаття О. Мишанича. – Харків: Акта, 2003. – 460 с.
23. *Шашкевич М., Вагилевич І., Головацький Я.* Твори / Упорядкув., вступ. стаття, приміт. М. Шалати. – К.: Дніпро, 1982. – 368 с.
24. *Эткинд Е.* Пoesия и перевод. – М.; Ленинград: Сов. писатель, 1963. – 431 с.

Отримано 15 липня 2011 р.

м. Київ

Ірина Приліпко

УДК 821:262.14 Бордуляк

АВТОБІОГРАФІЧНИЙ ХАРАКТЕР ОБРАЗІВ СВЯЩЕНИКІВ У ТВОРАХ ТИМОФІЯ БОРДУЛЯКА

У статті розглянуто оповідання Т. Бордуляка, які ввійшли до видання *Бордуляк Т. Невідомі твори* (Львів, 2010). Розкрито значення автобіографічних чинників у моделюванні образів священників, з'ясовано особливості наративної організації творів, окреслено роль героя-оповідача в репрезентації авторської позиції.

Ключові слова: автобіографічний образ, герой-оповідач, наратор, оповідання, священник.

Iryna Prylypko. Autobiographical character the images of priests in Tymofiy Bordulyak's works
The article examines the T. Bordulyak's story's, which enter to publication *Bordulyak T. The Unknowns Works* (Lviv, 2010). The author explores the meaning of autobiographical factors in modeling the images of priests. The attention is also paid to the narratives organization of story's and to the role of the hero-teller in the representation position of the author.

Key words: autobiographical image, hero-teller, narrator, story, priest.

Оповідання Тимофія Бордуляка (1863–1936), у яких змодельовано автобіографічні образи сільських греко-католицьких священників (“Батюшка Спирідіон”, “Татарє”, “Обжинки”, “Варочка”), нещодавно побачили світ у виданні *Бордуляк Т. Невідомі твори* (Львів: ПАІС, 2010) завдяки зусиллям онука письменника Тимофія Бордуляка, котрий упорядкував книжку, та літературознавця Михайла Шалати – наукового редактора видання, автора вступної статті й коментарів. Те, що ці оповідання за радянських часів не друкувалися, пояснюється тим, що тогочасні ідеологи убачали в них деякі “шкідливі” ідеї, реалізовані в засудженні шовіністичної політики Росії, розкритті її владних амбіцій, у відтворенні негативних образів росіян, у зображенні патріотично налаштованих героїв, що в ті часи розцінювали як вияв націоналізму. Так, згадуючи про оповідання “Батюшка Спирідіон”,

“Татаре”, “Обжинки”, які тоді ще перебували в рукописах, Е. Лисенко дала їм побіжну й необ’єктивну оцінку: “Роздуми автора не завжди ясні, місцями плутані, а іноді навіть реакційні. Слабкі ці твори і в художньому відношенні” [12, 61]. Наявність позитивних образів духовенства у творах Т. Бордуляка радянські літературознавці пояснювали тим, що сам письменник належав до духовенства, а тому “характеризував галицьке попівство, виходячи з оцінки власної особи” [12, 58], відповідно, не міг писати про нього інакше, як тільки позитивно. Сьогодні стає очевидною упередженість подібних суджень, адже приналежність до певного суспільного прошарку ще не означає необхідність його ідеалізації; окрім того, з-поміж церковних діячів кінця XIX – початку XX ст. були не лише люди, перейняті матеріальним збагаченням та приватними інтересами, які вирізнялися зневажливим ставленням до своїх парафіян, а й справжні духовні пастирі, віддані і щирі у своїй службі Богу та людям, – до них належав і Т. Бордуляк.

Як сільський греко-католицький священик, Т. Бордуляк із власного досвіду знав особливості побуту, діяльності сільського духовенства. Про нелегкі умови тодішнього життя священика він писав у листі до О. Маковея: “Ви не думайте собі, що священик на селі спочиває на рожах та розпоряджає часом після вподоби. Єсть праці багато. Ось я маю дві церкви, дві школи, котрі пильную, як ока в голові, єсьм в кожній хвилі до розпорядимості парохіян, навіть вночі, ну, а про щоденні клопоти в господарстві хіба Вам, щасливий чоловіче, вже не згадувати, бо, може б, Ви і не хотіли повірити, як мало чоловік, наш брат на селі, має покою і вільного часу” [4, 461]. У таких умовах не всім тодішнім сільським священикам удавалося зберегти моральні чесноти й сумлінно виконувати свої обов’язки, про що свідчать образи західноукраїнського попівства кінця XIX – початку XX ст. у творах М. Павлика (“Пропащий чоловік”), Л. Мартовича (“Лумера”, “Забобон”), Є. Ярошинської (“Перекинчики”), І. Франка (“Навернений грішник”, “Отець гуморист”), Д. Лукіяновича (“За Кадильну”, “Криваві вибори”, “Суд над митрополитом”). Т. Бордуляк належав до тієї частини західноукраїнського духовенства, для якої на першому місці були не матеріальні чи приватні інтереси, а духовні, громадські, освітні потреби парафіян. Про те, що письменник ніколи не нехтував своїми духовними і громадськими обов’язками, керувався в житті й діяльності християнськими принципами, свідчить його епістолярій, спогади рідних і знайомих. Образ Т. Бордуляка як людини і священика увиразнюється у спогадах української письменниці, громадської діячки Івонни Блажкевич (1886–1977): “Навчаючи в школі моралі та любові до ближнього, Тимотей Бордуляк будив у сільській дітвори національну свідомість, вчив їх любити рідну культуру, простий народ, позичав учням художню літературу з власної бібліотеки” [1, 117]. Про те, що Т. Бордуляк на відміну від польського ксьондза під час Першої світової війни залишався разом зі своїми парафіянами, ділив з ними горе й радощі, морально та матеріально підтримував їх, дбав про них, захищав, згадувала Юлія Бордуляк – невістка письменника, вона ж писала про його щоденну діяльність: “Працює з молоддю, підготовляє дітей до шкіл, намовляє батьків, щоб посилали своїх дітей до шкіл <...>. Допомогає бідним у скруті, з ераціонального (священничого) давав підтримку селянам, щоб підняти добробут селян, заснував кооператив “Сільський господар” <...>, заснував читальню “Просвіти”, поширював літературу господарчу, освітню, часто читав свої твори <...>” [8, 122]. Онуки Т. Бордуляка, Тимофій та Нестор Бордуляки, на основі родинних спогадів, задокументованих фактів стверджують: “Попри священничу і літературну діяльність о. Т. Бордуляк бере активну участь у громадському

житті, захищає селян перед сваволею сільської влади, перед несправедливими судами, виступає проти полонізації українців, дбає про поширення освіти. В 1900 році організував дві школи (в Городищі та Носівці) з українською мовою навчання. У Носівці заклав читальню і громадський шпихлір. Заснував осередок “Просвіти”, став його головою. Розпочав будівництво нової мурованої церкви замість старої дерев’яної” [6, 386]. Онуки письменника свідчать і про сумлінне й пильне виконання Т. Бордуляком священницьких обов’язків: “До душпастирської служби о. Тимотей Бордуляк ставився дуже ретельно. До кожної недільної чи святочної проповіді готувався ґрунтовно, підбирав численні приклади, духовні повчання, писав до кожної детальні тези, частина з яких збереглася в нашому родинному архіві. Часто відвідував селян у їхніх домах, виконував різні священничі обов’язки <...>. При цьому давав селянам різні корисні поради, вів з ними розмови, вникав у їхні нелегкі проблеми і таким чином знаходив нові теми для творів” [6, 387-388]. Т. Бордуляк був мудрим духовним наставником своїх парафіян, що засвідчують, зокрема, його проповіді, які він виголошував українською мовою й темами яких, як з’ясувала на основі аналізу матеріалів родинного архіву Л. Горболіс, були “роздуми про духовне вдосконалення людини <...>. У доступній формі, зрозумілою мовою, ілюструючи прикладами з Біблії, життя святих та земних людей, Т. Бордуляк своїм словом виховував у прихожан моральні чесноти. <...> основні думки його проповідей суголосні з засадами народнорелігійної моралі, правилами й нормами, які, переконаний народ, мають сприяти становленню особистості” [9, 25, 65].

За слушним зауваженням Ж. Дмитренко, “між Бордуляком-священником і Бордуляком-літератором ідейно-естетична розбіжність невелика <...>. В усякому разі, поєднання цих іпостасей в одній особі не стало джерелом суперечностей, роздвоєння особистості тощо” [11, 66]. Погоджуючись із дослідницею, варто також додати, що духовна діяльність Т. Бордуляка визначила загальне гуманістичне спрямування його творчості, зумовила засадничу роль у ній християнських чеснот. У багатьох своїх творах письменник відтворював власний біографічний досвід, моделюючи художню дійсність крізь виміри особистісної системи цінностей. Тобто можна констатувати: яким Т. Бордуляк був у житті, у своїй духовній, громадській, просвітницькій роботі, як ставився до людей, таким виявив себе й у творчості, зокрема в образі героя-наратора, – добрим, мудрим і щирим наставником, знавцем людської психології, а також свідомим своєї національності. Як слушно зазначає Л. Горболіс, “Т. Бордуляк постає не так співцем знедоленого села, як захисником і духовним наставником усіх, хто потребує допомоги і не втрачає іскри надії, любові, не зневірився в могутності Бога та справедливості” [10, 42].

Морально-етичні концепти, християнські чесноти відіграють провідну роль у формуванні художньо-естетичної парадигми творів Т. Бордуляка, у моделюванні образів героїв, з-поміж яких знакове місце посідають автобіографічні образи сільських греко-католицьких священників. Образ героя-оповідача у творах “Батюшка Спирідіон”, “Обжинки”, “Татаре”, “Варочка”, за яким вгадується сам Т. Бордуляк, розкривається через першоособовий наратив, що сприяє максимальній репрезентації авторської позиції. Оповідання, у яких фігурує автобіографічний образ сільського священника – самого письменника, за слушним зауваженням М. Шалати, “можна назвати художніми мемуарами – в них багато цікавого для життєпису письменника” [13, 16].

В оповіданні “Батюшка Спирідіон” (1918–1920 рр.), яке можна вважати своєрідним “нарисом-спогадом” [10, 86], зображувані події відбуваються

влітку 1916 р., під час Першої світової війни. У цей час Т. Бордуляк мешкав у селі Великий Ходачків на Тернопільщині, яке періодично захоплювали то німці, то росіяни, а в хаті письменника часто квартирували військові. Про аналогічні події довідуємося з розповіді героя-наратора, в образі якого виразно вгадується сам письменник. Саме крізь призму сприйняття героя-оповідача розкривається образ Спирідіона Винникова – військового православного священика. Патріотичне налаштування отця Спирідіона стало приводом для Е. Лисенко, яка аналізувала рукопис оповідання, побачити у творі “шкідливі” для радянської ідеології “елементи націоналізму” [12, 19, 66] і, відповідно, говорити про “ідейну обмеженість письменника” [12, 65]. Патріотичні почуття героя, його національна свідомість також стали причиною того, що за радянських часів твір не був надрукований.

Позитивна семантика образу отця Спирідіона формується через показ приємного враження, яке він справив на героя-наратора насамперед тим, що на відміну від інших військових священиків православної церкви розмовляв українською мовою, та ще й виявив своє патріотичне налаштування, віру у здобуття Україною свободи: “Вірте мені, отче, що дух український не погас, але він всюди жевріє, як Україна довга і широка, еше ось-ось і прийде час, і стане Україна, і враги адові єї не преодоліють” [2, 171].

Хоч отець Спирідіон – представник православної церкви, яка на той час в Україні була русифікована й позбавлена автономії, проте завдяки своєму походженню (з козацького роду), патріотичним почуттям, небайдужості до долі України вирізняється із загальної маси тодішнього православного духовенства. Герой відверто говорить про засилля “москалів” у політичному, культурному й релігійному житті України. Прохаючи почитати якусь українську книжку з бібліотеки героя-наратора, отець Спирідіон зізнається: “Я вже так довго по-українськи нічого не читав, а та московщина, скажу вам по правді, вже мені ухами переливається, вже мені хрином у носі сидить” [2, 175]. Отець Спирідіон, який в очах героя-оповідача постає “щирим і сердечним українцем” [2, 181], виявляється великим поціновувачем таланту С. Руданського й української літератури в цілому: “На цілім світі є три найбільші поети: перший – Гомер, а що другий – то Тарас Шевченко, а що третій – то наш подільський земляк Степан Руданський” [2, 178].

Свою небайдужість до української літератури, історії, політики, церкви отець Спирідіон виявляє у висловленому прагненні саме про це розмовляти з героєм-наратором: “Будемо говорити й про українську літературу, про українську історію, про єї [України] положення політичне і про справи церковні...” [2, 179]. Проте порозмовляти на заплановані теми не вдалося, адже отцю Спирідіонові було наказано їхати далі на фронт, а на його місце прибув інший священик – “настоящий москаль” [2, 180], який на зауваження героя-наратора – “та ж се война” – реагує досить оригінально: “Ні, не война, <...>. То дух Льва Толстого і дух того жида Маркса робить свою роботу...” [2, 181].

У контексті зображуваного крізь призму сприйняття героя-оповідача увиразнюється релігійна ситуація в Україні на початку ХХ ст. На відміну від інших регіонів у Галичині провідну роль у релігійному житті відігравала греко-католицька церква, тимчасом як русифікована православна церква визначала специфіку релігійного життя в центрі та на сході України. У словах героя-наратора розкриваються особливості ставлення православних до греко-католиків, увиразнюється тогочасна регіональна й релігійна роз’єднаність українців: “Бо Україна – се для нас, особливо священиків, світ, забитий дошками. Нас там москалі не пускають, бо нас бояться, як яких чортів, а ми

собі представляєм усе в якнайчорнішій світлі, – що, мовляв, уже все пропало” [2, 173]. У планах, які вибудовує отець Спирідіон щодо майбутніх розмов з героєм-наратором, розкривається, з одного боку, залежність православної церкви в Україні від російської церковної політики, із другого – порівняна незалежність та свобода в діяльності греко-католицької церкви на Галичині: “Будемо говорити <...> Про нашу церкву українську православну, яка стогне під московським ярмом, і про нашу церкву уніяцьку, яка, здається мені, далеко легше віддыхає під вашим папою, як наша під святійшим Синодом...” [2, 179].

Через відтворення спостережень героя-наратора увиразнюється й такий нюанс, як ставлення російських військових до греко-католицьких та православних священиків: “І я знаю з досвіду, що російські офіцери для мене були дуже увічливі, і для всіх католицьких священиків, але своїх духовних они не любили і попросту з них кепкували” [2, 182].

У контексті проблематики твору у спостереженнях і переживаннях героя-оповідача розкривається вболівання письменника за релігійну єдність українців, стверджується думка про те, що обрядовість, релігійні догмати роз’єднують православних і греко-католиків, натомість щира віра, відчуття єдиного для всіх Бога об’єднує людей різних конфесій. Саме про це думає герой-оповідач, слухаючи, “як москалі співають Вечерню” [2, 182] у греко-католицькому храмі: “І чую, що они співають все так само, як у нас співають наші дяки. <...> Вправді, мелодії і напиви не такі, як у нас, але гарні і величаві, промовляють до серця і підносять дух до побожності. І так я вислухав цілу Вечерню аж до “Нині отпущеши”, аж до самого кінця, а потім подумав собі: “Гей, гей, милий Боже, чому то нема на світі єдності? Чому люди одні йдуть направо, а другі наліво? І чи довго нам чекати Божого змилювання, коли-то буде єдине стадо і єдиний пастир?” [2, 182].

Відтворення окремих реалій часів Першої світової війни крізь призму сприйняття героя-наратора, сільського греко-католицького священика, відбувається і в оповіданні “Татаре” (початок 1930-х рр.). 1914 р. через село Великий Ходачків, у якому був священиком Т. Бордуляк, переходило російське військо. Ю. Бордуляк згадує про часи й події, відтворені в оповіданні: “Під час імперіалістичної війни фронт проходив через Ходачків, польський ксьондз утік, а Бордуляк зі старою матір’ю, жінкою залишився з народом. Дітей вислав з жінчиною сестрою на Гуцулію. <...> У помешканні церкви було багато ранених російських військ під час переходу фронту. В одній кімнаті була операційна, в другій кімнаті – штаб. Родина Бордуляків переселилась в маленьку канцелярію. Все майно було винесено на стрих” [10, 120]. Автобіографічний образ сільського священика, від імені якого ведеться оповідь, розкривається через відтворення ставлення до татар – солдатів російської армії. У спілкуванні з татарами увиразнюються переживання автора, його антивоєнне налаштування: “Я журився єще долею українського народу... Що нам принесе та війна? Чи добру волю, чи свободу, чи, може, ще гіршу неволю? Ей, нічого доброго, тільки саме зле, бо така вже наша доля <...>” [7, 140]. Спостерігаючи за татарами, слухаючи їхні розповіді, герой-наратор проектує реалії їхнього життя на життя українців, виявляє власні патріотичні почуття, доходять висновків щодо політики, яка проводилася Російською імперією: “<...> О, що за подла, яка лайдацка царска політика! То навіть татаре мають оден день в тиждень, коли їм вільно вчитися по-татарски, а нам, українцям, ані одного дня, ані одної години не вільно вчитися по-українски...” [7, 147]. У схвальному ставленні до татар, які, попри національну дискримінацію, зберігають рідну мову, звичаї, розкривається національна свідомість героя-наратора, а отже, і самого Т. Бордуляка: “А

здобули они симпатію у мене не тільки своєю щирістю і простотою, але також національною свідомістю. Передовсім тим, що вони всі були грамотні, і що здобули собі ту грамотність, і то національну – татарську – грамотність, не так в казьонній школі російській, як більше поза шкільною працею, – що они з собою говорили завше по-татарськи, своїм рідним язиком, а не калічили по-московськи, як се робили майже всі українці, що они писали листи до своєї рідні по-татарськи, а не по-московськи, і що під тим зглядом у національній свідомості они перевисшали многих навіть інтелігентних українців” [7, 153].

Завдяки присутності в наративі “Я” письменника увиразнюються риси, притаманні Т. Бордуляку: людяність, щирість, співпереживання. Внутрішній світ автора розкривається у ставленні до тяжко пораненого Ібрагіма. За Ібрагіма, як за свого давнього знайомого, герой-наратор прохає у військового хірурга, а почувши, що Ібрагім не доживе до ранку, підносить йому воду, розмоляє з ним, аби хоч якийсь полегшити останні хвилини життя. Здатність відчутти невисловлене вголос бажання, розпізнати внутрішню потребу іншої людини виявляє герой-оповідач тоді, коли вгадує останнє бажання Ібрагіма, уловлює підсвідомий порух нехрещеного татарина, який перед смертю попросив вилити йому на голову воду: “Се голос душі”, – промайнула в мене гадка, а він, татарин, – нехрещений. І я, довго не задумуючись, бухнув єму на голову всю воду, яка була в збаняті, і промовив голосно: “Крещається раб Божий Авраам во ім’я Отця, і Сина, і Святого Духа, амінь” [7, 168].

Оскільки через Великий Ходачків під час війни проходило багато людей різних національностей, Т. Бордуляк, у помешканні якого квартирували різні люди, мав можливість пізнати звичаї й характери представників різних суспільних станів, віровчень, національностей і, відповідно, дійти про них певних висновків. Прикметні в цьому зв’язку його спостереження про священиків: “В той час я пізнав також багато православних священиків, а межі ними кількох українців. Священики відносилися до мене взагалі культурно. Коли мали відправляти свої богослуження в моїй церкві, то завсігди наперед заходили зі мною в розмову на різні теми, особливо богословські й обрядові. Через цілу війну я мав мало не щодня в своїй церкві Службу Божу, і ніколи мені не забракло вина для Служби Божої, бо мені єго достарчали завсігди військові батюшки, – розумієся, безплатно <...>” [7, 158].

В оповіданні “Обжинки” (1920-ті рр.), як і у творах “Батюшка Спирідіон” і “Татаре”, функції дійової особи й наратора поєднані в автобіографічному образі сільського священика. Позитивна семантика образу героя-наратора увиразнюється в контексті відтворення думок і почуттів, щирого ставлення до селян, небайдужості до їхнього життя, праці, звичаїв. У спілкуванні із селянином Федором Черемхою та “бідним Василем” розкривається добра і щира натура панотця, його відкритість і простота. Герою-нараторові притаманні риси, які були властиві й Т. Бордуляку і про які, зокрема, писала І. Блажкевич: “Велика простота, відчуття людських радощів і болів, вміння заглянути в душу селянина, розібратися в його психології – все це було характерне вдумливому обсерваторові життя, Тимотею Гнатовичу, який завоював собі теплу прихильність не тільки у своїх односельчан, але й у навколишніх селах. З своїми односельчанами у Великому Ходачкові письменник жив дружно, як добрий батько з дітьми. В ньому вони знаходили поради, опікуна та вихователя їх дітей. <...> Тимотей Гнатович був дуже товариський, людиною високої культури, добрим знавцем селянської психології. Його розмова часто пересипалась теплим гумором і щирою усмішкою” [1, 116, 117]. Позитивне значення образу сільського священика формується також через розкриття

ставлення до нього селян, зокрема Федора Черемхи: “<...> Я дуже тішуся тим, що ви, отче, любите нашу старовину і, як мені говорив Андрійко, що ви все старе списуєте і друкуєте в часописах...” [5, 57].

Присутність у художньому дискурсі авторського “Я” зумовлює репрезентацію його рефлексій, мислення. Так, описуючи обряд обжинків, що ще зберігався в окремих селянських родинах, але поступово відходив у минуле, герой-наратор фіксує власні спостереження і враження: “Я дуже люблю дивитися, як селяни танцюють козачка, але тільки тоді, як до того танцю є дібрані танцюристи <...>. Тут же, на Обжинках, усе відбувалося гарно і прилично, але занадто скромно і з поспіхом. Мимо того, все разом до купи взяте, робило на мене сильне, якесь романтичне вражіння” [5, 65-66]. В описі обжинків, у роздумах про тяжку працю селян біля землі, у сприйнятті природи увиразнюються такі риси героя-наратора, як щирість, небайдужість, людяність, а також розкривається його романтична натура: “Я був поетично настроєний через цілий час сьогоднішніх Обжинків. А тут, під тим хрестом і під тими липами, я був незмірно більше захоплений тим величним Гимном, який співали в честь Бога Творця ціле небо, і вся земля, і гори, і долини, і місяць, і зорі, і ота хмарка на небі, біла-біла, як дим чистий із кадила, а крізь неї видно зорі на небесному просторі...” [5, 70].

За слушним спостереженням М. Шалати, оповідання “Обжинки” “із виразним християнським дидактизмом. Усе тут в гармонії, нема жодної конфліктної ситуації. Персонажі “Обжинків” наскрізь просвітлені добром” [13, 15]. Справді, крізь призму сприйняття героя-наратора відчувається гармонія людських стосунків, злагодженість співіснування людини і природи, увиразнюється провідна роль християнських цінностей у житті простих селян.

Автобіографічний образ сільського священика епізодично фігурує в оповіданні “Варочка” (початок 1920-х рр.), розкриваючись у контексті змодельованої історії про те, як солдат Кирило через незвичайну зовнішню схожість сприйняв чужу дівчину за свою кохану – Варочку. Шофер Панас, котрий разом із Кирилом ходив до священика, розповідає: “Ваш батюшка <...> то дуже гарна людина. Він прийняв нас дуже ласкаво і зі співчуттям. <...> А потім затримав нас ще коло себе і питав про Київ, про Дніпро, про степи... Дуже здивувався, коли почув від нас, що наше рідне село лежить над самим Дніпром <...>. Вкінці сказав нам, що як тільки скінчиться війна, то він поїде до Києва і до других укр[аїнських] міст, і що в Києві сяде на пароход і поїде Дніпром до Канева на могилу Шевченка, а потім вздовж Дніпром – аж до Чорного моря, і так переїде через цілу Україну” [3, 194-195]. У висловлених прагненнях священика побувати в Україні виразно вчуваються автобіографічні елементи, адже, як відомо, усе своє життя Т. Бордуляк переймався тим, що через різні причини (родинні, господарські, громадські, політичні) змушений перебувати у глухому сільському закутку, далеко від культурного й літературного життя, що не має можливості пізнати всю Україну: “Мрія Бордуляка поїхати на Велику Україну так і не здійснилася. А йому так хотілось на власні очі побачити Київ та інші українські міста, сісти на пароплав і поїхати Дніпром аж до Чорного моря і так... через цілу Україну” [12, 11-12].

Закономірно, що у творчості письменника-священика визначальну вагу в ідейно-тематичному спрямуванні творів мають християнські цінності, стверджується позитивна функція церкви й релігії, а в образній системі провідну роль відіграють образи церковних діячів, з-поміж яких – греко-католицькі і православні священики (“Ювілят”, “Нічний привид”, “Право патронату”, “Батюшка Спирідіон”), дяки (“Іван Бразілієць”, “Дяк Гриць”). Образи греко-католицьких священиків у творах Т. Бордуляка розкриваються в різних

ракурсах: вони центральні (“Право патронату”, “Нічний привид”, “Ювілят”), епізодичні (“Молитвеник”, “Громадський писар з Прунькова, або Ніч під св[ятого] Михайла”, “Варочка”), відтворюються через першоособовий автобіографічний наратив (“Батюшка Спирідіон”, “Обжинки”, “Татаре”) або ж через третьоособову об’єктивовану нарацію (“Ювілят”). Незважаючи на складні умови праці в сільській парафії, визначальними в духовній діяльності й житті Т. Бордуляка були християнські чесноти, потреби парафіян, а його життя може слугувати прикладом того, яким має бути справжній духовний діяч. Змодельовані на основі власних морально-етичних переконань, життєвого досвіду автобіографічні образи священиків у кращих оповіданнях Т. Бордуляка – “Батюшка Спирідіон”, “Обжинки”, “Татаре”, “Варочка”, з якими сьогодні має змогу ознайомитися широке коло читачів. Визначальна особливість цих творів полягає в тому, що художня дійсність у них структурована як проекція внутрішнього світу автора, а образ героя-наратора репрезентує “Я” письменника, його життєвий досвід, світоглядні й моральні принципи.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Блажкевич І.* Тимотей Бордуляк у моїх спогадах (Мої зустрічі з Тимотеєм Бордуляком) // *Горболіс А.* Тимотей Бордуляк: Життя і творчість. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – С. 116-118.
2. *Бордуляк Т.* Батюшка Спирідіон // *Бордуляк Т.* Невідомі твори / Упоряд. Т.В. Бордуляк; наук. ред., вступ. ст. і коментарі М.Й. Шалати. – Львів: ПАІС, 2010. – С. 170-182.
3. *Бордуляк Т.* Варочка // *Бордуляк Т.* Невідомі твори / Упоряд. Т.В. Бордуляк; наук. ред., вступ. ст. і коментарі М.Й. Шалати. – Львів: ПАІС, 2010. – С. 183-207.
4. *Бордуляк Т.* Лист до Осипа Маковея // *Бордуляк Т.* Твори. – К.: Державне видавництво художньої літератури, 1958. – С. 452-468.
5. *Бордуляк Т.* Обжинки // *Бордуляк Т.* Невідомі твори / Упоряд. Т.В. Бордуляк; наук. ред., вступ. ст. і коментарі М.Й. Шалати. – Львів: ПАІС, 2010. – С. 44-70.
6. *Бордуляк Т.* Священик і письменник – о. Тимотей Бордуляк / Т. Бордуляк, Н. Бордуляк // *Бордуляк Т.* Невідомі твори / Упоряд. Т.В. Бордуляк; наук. ред., вступ. ст. і коментарі М.Й. Шалати. – Львів: ПАІС, 2010. – С. 383-388.
7. *Бордуляк Т.* Татаре // *Бордуляк Т.* Невідомі твори / Упоряд. Т.В. Бордуляк; наук. ред., вступ. ст. і коментарі М.Й. Шалати. – Львів: ПАІС, 2010. – С. 131-169.
8. *Бордуляк Ю.* Спогади про письменника Т. Бордуляка // *Горболіс А.* Тимотей Бордуляк: Життя і творчість. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – С. 118-123.
9. *Горболіс А.* Парадигма народнорелігійної моралі в прозі українських письменників кінця ХІХ – початку ХХ ст.: Монографія. – Суми: Козацький вал, 2004. – 200 с.
10. *Горболіс А.* Тимотей Бордуляк: Життя і творчість. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 128 с.
11. *Дмитренко Ж.* Чи прочитано Бордуляка до кінця? // *Слово і Час.* – 1997. – № 11-12. – С. 63-68.
12. *Лисенко Е.* Тимофій Бордуляк: Літературно-критичний нарис. – Львів: Книжково-журнальне видавництво, 1960. – 80 с.
13. *Шалата М.* До скарбниці української літературної класики // *Бордуляк Т.* Невідомі твори / Упоряд. Т.В. Бордуляк; наук. ред., вступ. ст. і коментарі М.Й. Шалати. – Львів: ПАІС, 2010. – С. 3-36.

Отримано

м. Київ